

УДК 331.556.4:005.44

Пак Н.А.

Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглянуто особливості міжнародного співробітництва Європейського Союзу в сфері трудової міграції в умовах глобалізації. Проаналізовано процеси, які відбувалися в досліджуваній сфері в минулому столітті та дано оцінку ситуації, яка спостерігається сьогодні в Європі. Обґрунтовано наслідки трудової міграції для європейських країн та роз'яснено причини, які спонукали керівництво держав співтовариства протягом тривалого часу сприяти потоку нелегальних мігрантів. Акцентовано увагу на тому, що уряди країн повинні об'єднатися для того, щоб спільно розв'язати проблеми, які виникають у сфері трудової міграції.

Ключові слова: трудова міграція, співробітництво, нелегальні мігранти, працевлаштування.

Пак Н.А.

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В СФЕРЕ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Рассмотрены особенности международного сотрудничества Европейского Союза в сфере трудовой миграции в условиях глобализации. Проанализированы процессы, которые происходили в исследуемой сфере в прошлом веке и дана оценка ситуации, которая наблюдается сегодня в Европе. Обоснованы последствия трудовой миграции для европейских стран и разъяснены причины, побудившие руководство государств сообщества в течение длительного времени способствовать потокам нелегальных мигрантов. Акцентировано внимание на том, что правительства стран должны объединиться для того, чтобы совместно решить проблемы, возникающие в сфере трудовой миграции.

Ключевые слова: трудовая миграция, сотрудничество, нелегальные мигранты, трудоустройство.

Pak N.

INTERNATIONAL COOPERATION OF EUROPEAN UNION IN LABOR MIGRATION SPHERE IN TERMS OF GLOBALIZATION

The article deals with the peculiarities of international cooperation of the European Union in the sphere of labor migration in the context of globalization. The processes that occurred in the study area in the last century and assessed the situation observed in Europe today are analyzed. The consequences of migration for European countries are grounded and the reasons which prompted the leadership of Member States for a long time to promote the flow of illegal migrants are explained. The attention on the fact that governments must unite in order to jointly solve problems arising in the sphere of labor migration is done.

Keywords: labor migration, cooperation, illegal migrants, employment.

Європейський Союз у процесі свого розвитку не може залишатися осторонь глобалізаційних трансформацій у світі, які відбуваються у всіх сферах життєдіяльності суспільства, в тому числі й у сфері трудової

міграції. У контексті міграційних процесів, які в умовах сьогодення активно розвиваються на території європейського континенту, міжнародне співробітництво у сфері трудової міграції відбувається відповідно до міжнародних угод, укладених під егідою міжнародних організацій. Проте

події, які відбуваються в сучасному мінливому світі, зокрема, такі як постійні війни та збройні сутички на Близькому Сході, а також нестабільна політична та економічна ситуація в країнах, які є сусідами Європейського Союзу, все частіше змушує керівників європейських держав піднімати питання щодо мігрантів, які роблять спробу нелегально влаштуватися на роботу в стабільному європейському суспільстві. До того ж, високий рівень безробіття в країнах третього світу також є причиною високого напливу мігрантів, які створюють проблеми для європейців. Всі ці питання потребують врегулювання, адже вони становлять потенційну загрозу для корінного населення та можуть стимулювати процеси руйнації економічних систем держав, які є членами європейської спільноти.

Питання міжнародного співробітництва Європейського Союзу у сфері трудової міграції в умовах тих міграційних тенденцій, які спостерігаються сьогодні в європейських країнах, потребує значної уваги науковців, здатних здійснити об'єктивну комплексну оцінку процесів, які стосуються трудових мігрантів, та виробити чіткі та послідовні напрями подальшого розвитку зазначеної сфери. Потрібно зауважити, що істотний внесок у формування теоретико-методологічних основ дослідження міжнародної трудової міграції зробили роботи І. Абрамової, А. Аллахвердієвої, Т. Гнатюка, Ф. Док'є, І. Іонцева, О. Кириченко, Є. Левчука, С. Лейснея, Д. Массея, В. Новицького, В. Переведенцева, М. Піоре, Н. Преображенської, І. Прибиткової, О. Резнікової, Л. Руденко, О. Старка, Я. Столярчук, Я. Стрельцової, М. Тодаро, Б. Томаса, О. Хомри, І. Цапенко, О. Шампури та ін. Разом із тим, питання врегулювання процесів трудової міграції на території Євросоюзу все ще залишаються гостро актуальними, виходячи із того, наскільки швидко глобалізується сучасне суспільство та наскільки глибокими є проблеми, пов'язані із напливом нелегальних мігрантів до країн Європейського Союзу.

Метою статті є аналіз ситуації, яка існує у сфері трудової міграції в Європейському Союзі, оцінка причин, які лягли в основі потоку значної кількості нелегалів до європейських країн, та обґрунтування пропозицій щодо розв'язання проблем на ринку праці.

У країнах Європейського Союзу, який є міждержавною формацією, зберігаються істотні відмінності в національних міграцій-

них політиках, однак поступово формується наднаціональний підхід до регулювання міграції населення, в основі якої знаходиться гнучка модель взаємодії країн-членів і концепція «м'якого права» (визначення керівних принципів замість жорстких процедур). Упроваджується єдина систем управління міграційними потоками (на основі диференціації мігрантів та їх селекції), у тому числі єдиних правил залучення вчених, молоді та студентів, возз'єднання із сім'ями, умов тривалого проживання тощо. Велика увага приділяється гуманітарним питанням, пов'язаним із міграцією, що зумовлює трансформацію заходів і розширення інструментарію її регулювання (що враховує появу нових видів міжнародного співробітництва у сфері трудової міграції) [1, с.8].

Слід визнати, що проблема використання нелегальної робочої сили в ЄС була і залишається актуальною. Для того, щоб оцінити причини та наслідки цього явища, варто звернути увагу на його основні особливості та тенденції розвитку протягом останніх 25 років – часу існування Європейського Союзу.

Так, з початку існування нової суспільно-політичної формації – Європейського Союзу – в ньому набуло поширення тимчасове працевлаштування згідно з договором, в якому домінувала сезонна праця на визначений за погодженням між сторонами період. Це стосувалося в першу чергу таких сфер, як торгівля, будівництво, надання різноманітних послуг тощо. Також мала місце праця неповний робочий тиждень, яка була різновидом тимчасової. Наприклад, у Франції протягом 1990-1999 рр. кількість працюючих за договором на визначений термін збільшилася на 40% (перевищивши 8% всього зайнятого населення), в Португалії – на 46%. Найчастіше безробіття зростало за рахунок тих, у кого завершився термін тимчасового найму [2].

Характерним явищем в Євросоюзі у кінці минулого століття було працевлаштування трудових мігрантів через нелегальні посередницькі фірми. Основними ознаками такого працевлаштування були такі:

12) відсутність штатного оформлення працівників;

13) роботодавці не здійснювали обов'язкових відрахувань у пенсійний та соціальні фонди;

14) робітники не мали соціального захисту, працюючи нелегально або напівлегально;

15) у працівників було відсутнє медичне страхування, і вони не були убезпечені від нещасних випадків на виробництві;

16) часто робочі місця не були обладнані належним чином, що призводило до травм і проблем зі здоров'ям.

Також була поширена практика, коли роботодавець частину працівників реєстрував відповідно до законодавства, а частина працювала у нього нелегально і не враховувалася податковими, соціальними органами та органами статистики. Таким чином, достовірно визначити, яка кількість трудових мігрантів працювала в той період, було практично неможливо.

Слід зазначити, що такі тенденції спостерігалися не лише в 90-их роках минулого століття – сучасна ситуація в європейських країнах мало чим відрізняється від тогочасної. Так, і на сьогоднішній день

найбільш гострими проблемами міграційного руху працівників є:

- поширення нелегального міграційного руху в світі загалом та в Євросоюзі зокрема;
- в'їзд на територію іншої країни нелегально з недотриманням правових норм, які існують в співтоваристві;
- використання незаконної робочої сили працівників-мігрантів;
- негуманне використання найманих працівників та надмірна трудова експансія нелегалів;
- поширення організованої злочинності в рамках нелегальної трудової міграції;
- потенційна загроза виникнення гуманітарної катастрофи у зв'язку з нелегальною трудовою міграцією.

Для того, щоб реально оцінити всі наслідки трудової міграції, пропонуємо скористатися узагальненнями, представленими у табл. 1.

Таблиця 1

Наслідки трудової міграції [складено на основі 3, с. 95-96]

	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Наслідки для трудових мігрантів	Отримання більшої заробітної плати; покращення рівня життя працівника і членів його родини; здобуття нового професійного досвіду; підвищення рівня кваліфікації; отримання мовної практики; розширення світогляду, набуття свідомості та розуміння реальних умов ринкової економіки; набуття навичок жити в умовах культури демократичного суспільства та ін.	Окреме проживання членів родини та руйнація сімей; проблеми виховання дітей; зайнятість на простих низької кваліфікації роботах; часто нелегальна та напівлегальна зайнятість; зайнятість на важких, часто ненормованих, шкідливих для здоров'я роботах; нижчий рівень оплати праці порівняно з місцевими працівниками; недоступність кваліфікованої медичної допомоги; загроза насильства з боку роботодавців; важкі побутові умови; загальна зневіра, втрата національної самосвідомості; набуття чужих звичаїв та невластивого менталітету та ін.
Наслідки для суспільства (держави)	Зменшення рівня безробіття в країні; перекази грошей, підвищення рівня життя членів родин трудових мігрантів; зниження соціальної напруги в умовах економічної кризи; зниження навантаження на соціальні фонди; підвищення кваліфікації мігрантів, які повернулись додому; поширення в суспільстві цінностей жити в умовах культури демократичного суспільства та ін.	Нерентабельність і втрати від вкладень в освіту і підготовку фахівців; втрата висококваліфікованих найбільш економічно активних працівників; втрата сімейних цінностей у суспільстві; зменшення народжуваності; старіння нації, зростання демографічного навантаження на працюючих на внутрішньому ринку; зменшення податкових надходжень та відрахувань у соціальні фонди; зростання цін на товари і послуги на внутрішньому ринку за існуючої низької купівельної спроможності основної маси населення та ін.

Оцінюючи на підставі узагальнень, представлених у табл. 1, усі наслідки, які має трудова міграція для тієї чи іншої країни, варто зазначити, що протягом тривалого часу європейські держави були зацікавлені в тому, щоб залучати до себе нелегалів,

використовуючи їхній трудовий потенціал. Це було вигідно як для окремих роботодавців, так і для держави загалом.

Ще у післявоєнний період національні уряди європейських держав стимулювали працю мігрантів, адже потрібно було

відбудовувати економіку, і праця іммігрантів, на думку європейців, була найкращим виходом з ситуації. Такі працівники виконували найнебезпечнішу та найважчу роботу: працювали на металургійних підприємствах і в шахтах, зводили будівлі і споруди, розчищали завали та руїни і виконували багато інших функцій схожого характеру. Роботодавці не сплачували за іммігрантів внески до соціального та пенсійного фондів, а їхня праця була значно дешевшою, ніж європейців. Багато хто із сучасних дослідників сьогодні вважає, що без використання робочої сили так званих «gastarbeitern» чи «guest workers» економічний розвиток Європи був би неможливим.

Такі самі тенденції збереглися і у ХХІ столітті. Ось лише деякі цифри, які свідчать про роль трудових мігрантів у розвитку сучасної Європи. Наприклад, у Франції мігрантами є 25% будівельників і не менше 30% робітників на автозаводах. Мігрантом є кожен другий шахтар у Бельгії. Завдяки мобільності населення ВВП ЄС зріс на 0,3%, або 30\$ млрд., а, скажімо, тільки у Великобританії чистий прибуток від приїжджих робітників досягнув 22,1 млрд. фунтів стерлінгів протягом 2001-2011 рр. Деякі фахівці стверджують, що ВВП Франції, Німеччини та Великобританії вже мінімум на 5-7% формується виключно за рахунок праці мігрантів. На думку лібералів, це важливо, в першу чергу, тому, що на забезпечення пенсій країни Європейського Союзу у цілому вже витрачають приблизно 7,1% ВВП [4].

Звичайно, ці дані є приблизними, адже достовірно оцінити внесок, який здійснює праця трудових мігрантів в економіку тієї чи іншої європейської країни, статистичними методами практично неможливо. Сьогодні багато сфер народного господарства країн Євросоюзу, починаючи від сільського господарства чи будівництва і закінчуючи наданням комунальних послуг чи доглядом за дітьми та пенсіонерами, розвиваються лише завдяки трудовим мігрантам.

Виходячи з цього, цілком впевнено можна вести мову не про епізодичні чи спонтанні дії або події, а про сплановану акцію, до якої були залучені усі суб'єкти сфері зайнятості. Використання нелегалів стало органічним елементом розвитку країн Євросоюзу навіть попри те, що законодавча база в основному стояла на перепоні можливості зайнятості іноземців. Відповідно до цього, на сьогодні європейська спільнота

має найбільшу у світі інтеграційну систему у сфері трудової міграції, адже Євросоюз є одним із основних регіонів призначення трудових мігрантів, які прибувають із третіх країн.

Це явище має глибинні причини свого існування. Справа в тому, що у багатьох країнах Європи спостерігається старіння нації, адже переважна більшість сімей воліє не мати дітей або мати максимум одного нащадка. До того ж, у сучасному суспільстві поширюється рух «childfree», який популяризує життя без дітей, а також більшає кількість тих, хто не бажає зв'язувати себе сімейними вузами і, відповідно, мати дітей. Все це призвело до того, що приріст населення у багатьох європейських країнах сьогодні коливається близько одиниці або ж часто взагалі від'ємний.

За збереження поточного рівня народжуваності та без урахування імміграції населення ЄС, за підрахунками науковців, до 2050 року Європа втратить стільки жителів, скільки зараз населяє Німеччину, Польщу, Данію, Норвегію, Швецію та Фінляндію разом узятих. Востаннє таке значне скорочення європейського населення спостеріглося тільки під час епідемії чуми в 1347-1352 рр. [4].

Між приростом населення та трудовою міграцією існує тісний зв'язок, адже закономірно, що скорочення населення призводить до того, що пропозиція робочої сили на ринку зайнятості знижується. Це, у свою чергу, веде до зупинки зростання ВВП або ж до зниження рівня цього показника, що стає причиною збідніння нації і зниження її життєвого рівня. Розуміючи це, керівництво багатьох держав Євросоюзу побачило вихід із ситуації в тому, щоб дати зелене світло трудовим мігрантам, які часто працювали нелегально або напівлегально в цих країнах.

Статистика показує, що за кращою долею в основному їхали та їдуть люди середнього, тобто найпрацездатнішого віку. Причому, в абсолютній більшості випадків на новому місці вони погоджуються працювати довше, інтенсивніше і за менші гроші. Також іммігранти, особливо нелегальні, значно рідше користуються всякими соціальними благами. Таким чином, за рахунок міграції є можливість виправити і демографію, і європейську економіку. У ЄС просто не було іншого вибору, окрім як закликати до себе приблизно 70-75 млн. іммігрантів.

Саме тому уряди західноєвропейських країн недостатньо активно перешкождали

проникненню нелегальної робочої сили. Наприклад, Німеччина фактично заохочувала напівлегальну імміграцію курдських і турецьких робітників, Франція – алжирських, Великобританія – робітників з Індії та Пакистану. У країни Євросоюзу щорічно незаконно прибувало понад 500 тис. осіб (без врахування сотень тисяч біженців, які перетинали європейські кордони внаслідок неможливості проживання у себе на батьківщині через політичні, економічні, соціальні та інші причини). Оцінити реальні масштаби нелегальної міграції з високою часткою точності навряд чи можливо, адже точний облік таких осіб ніким не здійснювався [4].

Проте надмірне «захоплення» використанням нелегальної робочої сили завело Євросоюз у пастку, адже нелегали стали об'єктом потенційної загрози для корінних мешканців європейської спільноти. Це стосується як національної безпеки окремих країн, так і особистої безпеки кожного європейця, який може постраждати від атак мусульманських терористів, що заповнили території сучасної Європи.

Значну роль у цьому процесі відіграла бюрократична структура центральних органів влади ЄС, діяльність яких має формалізований нормотворчий характер, що часто перешкоджає тверезій оцінці ситуації, яка складається в той чи інший момент часу. Так, базові положення щодо політики зайнятості були укладені ще в 1997 р. в Амстердамському договорі, який проголосив зростання зайнятості одним із пріоритетів розвитку європейської спільноти.

У контексті цього завдання зусилля керівництва європейських держав мали спрямовуватися на те, щоб врегулювати спірні та нагальні питання міграції та трудових мігрантів і водночас узгодити інтереси суспільства з індивідуальними інтересами окремих осіб на ринку праці. Проте намагання скоординувати міграційні процеси в єдине вигідне для Європейського Союзу русло виявилися невдалими, оскільки законодавча та нормативна база була

недосконалою і не змогла вирішити усіх питань, пов'язаних із трудовою міграцією на території Євросоюзу та проблемами безпеки європейського суспільства.

У підсумку варто зазначити, що питання трудової міграції сьогодні в Євросоюзі залишається відкритим, а сама проблема використання нелегальної робочої сили працівників, які прибувають до Європи з країн третього світу – невирішеною і такою, яка потребує нагального вирішення. Основним гальмом цього є відсутність в Європейському Союзі єдиної імміграційної політики, адже іммігранти, в першу чергу нелегальні, не охоплюються захистом європейського права. Проте у контексті подій останніх років, які стосуються напливу біженців з країн Сходу та Африки, Євросоюзу необхідно вжити жорсткіших заходів, які би змогли гарантувати безпеку європейському суспільству та вберегти його від викликів нестабільного світу, який прагне завоювати багату та стабільну Європу.

Перспективами подальших наукових досліджень у зазначеному напрямку є вивчення питання захисту кордонів Європейського Союзу, адже завдяки таким діям можна усунути багато негативних чинників, які стимулюють міграційні процеси нелегалів, які прагнуть потрапити на територію європейських держав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кислицина О.В. Міжнародна трудова міграція в умовах глобалізації: автореф. дис. ... канд. екон. наук / О.В. Кислицина. – Донецьк, 2011. – 20с.
2. Будзінський Т. Європейський Союз і проблема трудової міграції [Електронний ресурс] / Т. Будзінський. – Режим доступу: <http://www.ji-magazine.lviv.ua/ji-junior/loginov/budzinsk2.htm>
3. Петрос О. М. Міжнародна трудова міграція : аналіз ситуації та наслідків для України / О. М. Петрос, В. Т. Васільєв // Вісник НАДУ. – №4. – 2015. – С. 93-100
4. Фомов Д. Особливості міграційного простору Європи та політика ЄС [Електронний ресурс] / Д. Фомов. – Режим доступу : <http://iac.org.ua/osoblivosti-migratsiynogo-prostoru-yevropi-ta-politika-yes/>